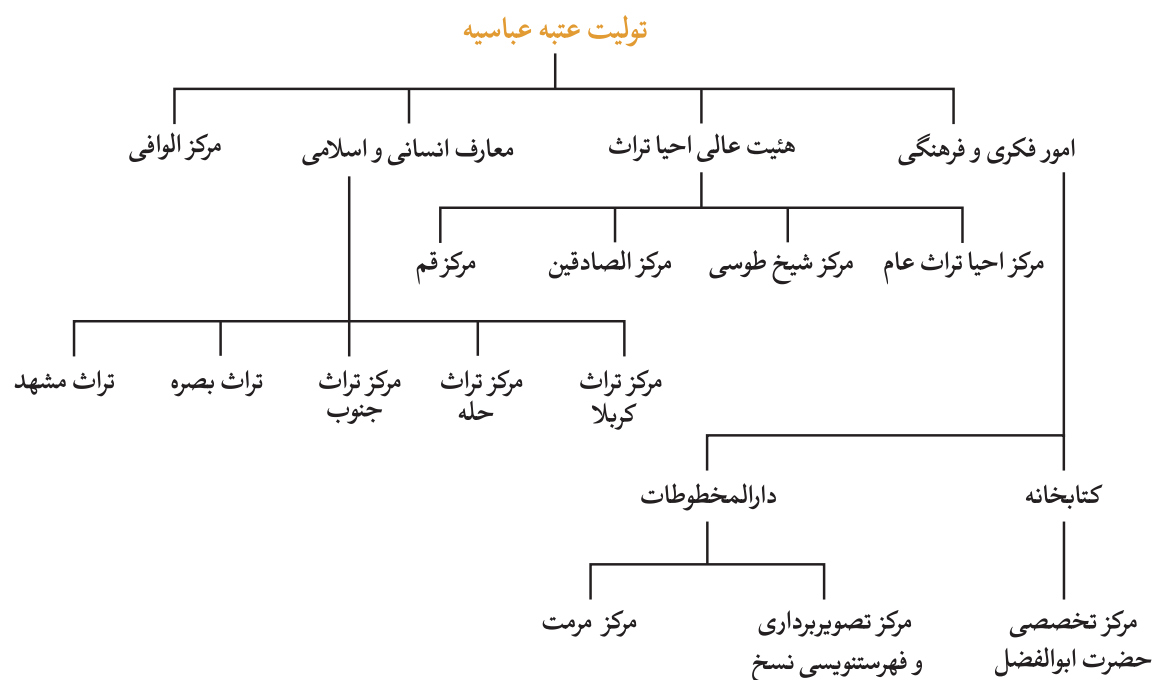

گزارش بازدید از مراکز میراثی عتبه عباسیه در کربلا و نجف

دکتر ابوالفضل حسن آبادی^۱

مقدمه

در تاریخ ۱۴ تیرماه ۱۴۰۲ به دعوت عتبه عباسیه برای بازدید از مراکز تخصصی میراثی مرتبط با عتبه در شهر نجف و کربلا به اتفاق آقایان رضاپور و فاضل هاشمی کارشناسان مرکز نسخ خطی آستان قدس عازم عراق شدیم که در این گزارش به صورت ویژه به آن پرداخته خواهد شد.

۱. دکترای تاریخ و رئیس مرکز نسخ خطی آستان قدس رضوی.

ساختار اداری مرتبط با فعالیت‌های میراثی

در ابتدا ساختار اداری مرتبط با فعالیت‌های میراثی آورده می‌شود و سپس هر مرکز به صورت جداگانه توضیح داده خواهد شد.

- بخش امور فکری و فرهنگی: این بخش حدود ۴۰۰ نیرو دارد و از دو مرکز اصلی کتابخانه و دارالمخطوطات تشکیل شده است.

دارالمخطوطات: فعالیت‌های اصلی میراثی در این قسمت در دارالمخطوطات است. در این قسمت ۷۰ نفر کار می‌کنند و رئیس آن سید نورالدین موسوی است که رئیس کتابخانه هم هست. دارالمخطوطات شامل سه بخش اصلی است.

- مرکز تصویر مخطوطات و فهرست‌ها

این مرکز مسئول حفظ و نگهداری اسناد نسخ خطی و سازماندهی و نگهداری آن در عتبه می‌باشد. در این مرکز شش هزار نسخه خطی اصل، ۷۵۰ هزار نسخه خطی دیجیتال، ۲۰۷ هزار سند اصل، ۵۰۰ هزار سند دیجیتال نگهداری می‌شود / مرکز ۲۰ نفر نیرو دارد و به ۵ بخش تقسیم می‌شود.

۱- بخش فهرست‌نویسی نسخه‌های خطی و انتشارات

۲- بخش اسناد تاریخی

۳- بخش تصویربرداری

۴- بخش آرشیو

۵- بخش کتابخانه تخصصی فهرستگان جهان دارای ۲۵۰۰ فهرست است.

نسخه‌های خطی این مرکز فهرست‌نویسی و نیمی از آن منتشر شده است. در بخش اسناد نیز با استفاده از نرم‌افزار داخلی اسناد شناسایی و ورود اطلاعات انجام شده است. مسئول این قسمت آقای سراج است.

تصویر ۱- بازدید از مرکز تصویر برداری و فهرست نسخ خطی (۱۴۰۲/۴/۱۶)

تصویر ۲- کتابخانه تخصصی فهرست‌های نسخ خطی (۱۴۰۲/۴/۱۶)

تصویر ۳- بازدید از مخزن اسناد و نسخ خطی و ارائه رهنمودهای لازم (۱۴۰۲/۴/۱۶)

از سمت چپ: آقایان صلاح سراج: رئیس مرکز تصویربرداری و فهرست‌نسخ خطی، دکتر حسن‌آبادی: مدیر مرکز نسخ خطی - موفق زبیدی: مسئول بخش اسناد - فاضل هاشمی از اساتید بازنشسته مرکز - رضاپور: مسئول بخش سازماندهی و فهرست‌نویسی

- بخش مرمت نسخ خطی: در این بخش ۲۰ نفر مشغول به کار هستند. این نیروها در ایران و چک آموزش دیده و از تجربه خوبی برخوردارند. تجهیزات آزمایشگاهی و دستگاه‌های مورد نیاز برای مرمت نسخ خطی بروز است و در زمینه مرمت کاغذ و تذهیب و جلد کار می‌نمایند. بخش مرمت در خود حرم حضرت ابوالفضل قرار دارد.

تصویر ۴- بازدید از مرکز مرمت نسخ خطی دارالمخطوطات

کتابخانه: رکن دیگر فرهنگی است. در کتابخانه عتبه ۶۰ هزار کتاب نگهداری می‌شود و بیش از ۱۴۰ نفر نیرو با مراکز وابسته دارد. رئیس کتابخانه حجت الاسلام سید نورالدین موسوی است. محل کتابخانه موقتی و کتابخانه جدید در حال ساخت است. در ذیل کتابخانه مرکز تخصصی حضرت ابوالفضل با ۳ نیرو قرار دارد و رئیس آن حجت الاسلام شیخ محمود صافی است. تا حالا از دوره ۲۰ جلدی دانشنامه تخصصی ابوالفضل عباس (ع) ۱۴ جلد چاپ شده است. این مرکز از منابع چاپی، خطی و مطبوعات برای کار خود استفاده می‌کند.

تصویر ۵- بازدید از مرکز مرمت نسخ خطی دارالمخطوطات

مرکز تخصصی حضرت ابوالفضل:

- بخش معارف انسانی و اسلامی این قسمت دارای ۳۰۰ نفر نیرو است. عمده فعالیت‌های این حوزه درباره پژوهش و فعالیت‌های میراثی است. در ذیل این قسمت چهار مرکز تراث کربلا، تراث حله، تراث بصره، تراث

جنوب و شعبه مشهد و قم قرار دارد. این مراکز به غیر از مشهد از کارکرد یکسانی برخوردارند و در زمینه شناسایی میراث خطی، اسنادی و تاریخ شفاهی و احیای نسخ خطی کار می‌کنند. تأکید آن‌ها علاوه بر نسخ خطی در زمینه تاریخ محلی است. هر کدام از مراکز میراث دارای قسمتهای شناسایی، جمع‌آوری، تحقیق و پژوهش و انتشارات بوده و تا کنون ۳۵۰ عنوان کتاب چاپ نموده‌اند. علاوه بر آن مراکز میراثی مجله‌ای را مانند مجله تراث کربلا و یا مجله تراث حله منتشر می‌نمایند.

تصویر ۶- بازدید از بخش معارف انسانی و اسلامی

تصویر ۷- بازدید از بخش معارف انسانی و اسلامی

تصویر ۸- دیدار با دکتر شرحانی مرکز تراث جنوب و کارشناسان در نجف نفر اول از سمت چپ (۱۴۰۲/۴/۱۹)

هئیت عالی احیا میراث

با توجه به گسترده شدن فعالیت‌های میراثی در عتبه عباسیه و به منظور پرهیز از موازی‌کاری و هم‌افزایی بین مراکز میراثی در جاهای مختلف عتبه و بسترسازی برای ارتباطات بین‌المللی قسمتی به نام هئیت عالی احیا میراث زیر نظر مستقیم تولید ایجاد شده است. وظیفه این هئیت سیاست‌گذاری برای کلیه مراکز میراثی و نظارت بر عملکرد و دادن رهنمودهای لازم برای انجام کار است. رئیس هئیت شیخ مسلم رضایی است. در حال حاضر سه مجموعه مرکز احیا میراث عام، مرکز شیخ طوسی و مرکز صادقین به صورت مستقیم در ذیل مشغول به کار هستند.

مرکز احیاء عام تراث: این مرکز دارای ۲۷ نفر نیرو است و به صورت عمومی از سال ۱۳۸۷ در زمینه احیا میراث تشیع مشغول به کار هستند. این مرکز از چهار بخش تصحیح نسخ خطی، آماده‌سازی و حروفچینی، بخش بررسی زبانی و بخش انتشارات تشکیل شده است. از مهمترین فعالیت‌ها می‌توان به نرم‌افزاری کردن کتاب طبقات اعلام الشیعه، تهیه دانشنامه اردوبادی، جمع‌آوری کتاب مدینه العلم شیخ صدوق، تأکید بر مستندسازی رجال شیعه و بازنشر مجدد مقالات مهم در مجله لغة العرب اشاره نمود. مجلة الخزانة در زمینه اسناد و نسخ خطی نیز در این بخش منتشر می‌گردد.

تصویر ۹- بازدید و جلسه در محل هئیت عالی تراث و مرکز احیا تراث عام در کربلا (۱۴۰۲/۴/۲۰)

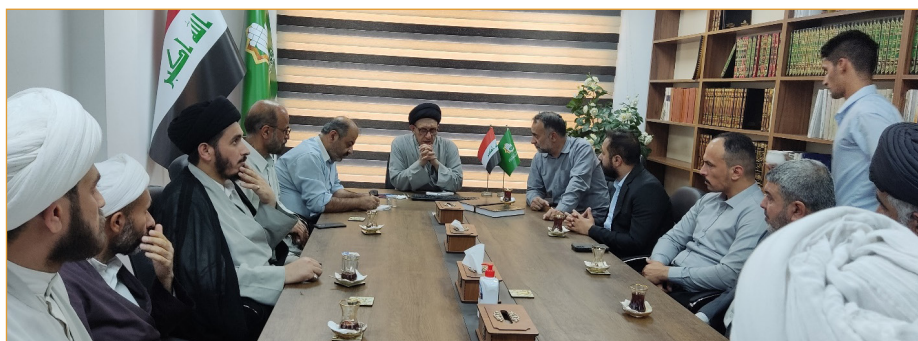
تصویره ۱- مرکز احیا تراث عام در کربلا.

مرکز شیخ طوسی

این مرکز از سال ۱۳۹۷ با ۵۵ نفر نیرو با هدف احیا میراث حوزه نجف در زمینه فقه و اصول با رویکرد ویژه به آثار شیخ طوسی تشکیل شده است. این مرکز زیر مجموعه هیأت عالی تراث اسلامی است و تا کنون ۳۸ عنوان کتاب را منتشر نموده است. مهمترین برنامه شیخ طوسی برگزاری هزاره شکل‌گیری حوزه نجف با مهاجرت شیخ صدوق از بغداد به نجف است. و برنامه مفصلی در زمینه تهیه فهرست کتاب‌های شیخ صدوق در سراسر دنیا، جمع‌آوری اسناد و مدارک مرتبط با حوزه علمیه نجف اشاره نمود.

مرکز الصادقین

این مرکز نیز مانند شیخ طوسی زیر مجموعه هیأت عالی تراث اسلامی است. این مجموعه در سال ۱۴۰۱ تأسیسی شده است و هدف آن انجام مطالعات میراثی درباره امام محمد باقر و امام جعفر صادق است. تهیه دانشنامه از مهمترین اهداف این موسسه به ریاست سید عماد است. در جلسه مشترک با رؤسا و پژوهشگران مراکز صادقین و شیخ طوسی آن‌ها ضمن تشکر از همراهی خوب آستان برای در اختیار گذاشتن تصاویر نسخ خطی خواستار تداوم همکاری و انجام پژوهش‌های مشترک شدند.

تصویر ۱۱- بازدید از مرکز صادقین و جلسه مشترک با رئیس و پژوهشگران مرکز صادقین و شیخ طوسی در نجف

تصویر ۱۲- بازدید از مرکز صادقین و جلسه مشترک با رئیس و پژوهشگران مرکز صادقین و شیخ طوسی در نجف (۱۴۰۲/۴/۱۹)

مؤسسه الوافی:

این مرکز به منظور مستندسازی تاریخ نهضت مردم عراق علیه صدام و شهدای نبرد با حشد الشعبی زیر نظر مستقیم تولیت از سال ۲۰۱۶ تشکیل شده است. تا کنون هزار ساعت مصاحبه تصویری را انجام داده است. مهمترین دستاورد مرکز چاپ موسوعه فتوی الدفاع الکفایی در ۸۰ جلد است این مجموعه ۱۰۰۰ ساعت مصاحبه و مستندسازی انجام شده است. با توجه به تجربیات اینجانب در زمینه تاریخ شفاهی دفاع مقدس در حین بازدید مواردی تذکر داده شد و اولین کارگاه تاریخ شفاهی در زمینه مستندسازی تاریخ جنگ برگزار شد.

تصویر ۱۳- بازدید از مؤسسه الوافی در کربلا در ۱۴۰۲/۴/۱۶

تصویر ۱۴- برگزاری کارگاه تاریخ شفاهی در زمینه نحوه مستندسازی تاریخ جنگ در محل مؤسسه الوافی در کربلا (۱۴۰۲/۴/۲۱)

در این مأموریت از موزه حضرت ابوالفضل (ع) و خزانه آن، کتابخانه آیت الله خویی و موزه آن و کتابخانه تازه تأسیس ساخته شده توسط ایران در نجف نیز بازدید شد که به دلیل تمرکز این گزارش بر فعالیت‌های میراث خطی عتبه آورده نشد.

جمع‌بندی مطالب

در چند سال اخیر عتبه عباسیه فعالیت‌های زیادی را در زمینه احیا میراث با رویکرد نسخ خطی برداشته است. در این حوزه با ایجاد مراکز عمومی میراث مانند مرکز تراث بصره و مراکز تخصصی میراثی مانند مرکز شیخ طوس تلاش نموده تا با استفاده از پژوهشگران زبده در زمینه های تعریف شده به فعالیت بپردازند. با توجه به تنوع مراکز ایجاد شده و برخی مشکلات بوجود آمده هئیت عالی برای تمرکز فعالیت‌ها و سیاست‌گذاری‌های اصلی نیز تشکیل شده است.

مقایسه عملکردی بین فعالیت‌های میراثی با رویکرد خطی بین آستان قدس و آستان حضرت ابوالفضل نشان می‌دهد که پتانسیل‌های بالقوه در زمینه نسخ خطی در آستان قدس با دارا بودن منابع با ارزش خطی بسیار بیشتر است اما در زمینه پژوهش و انتشارات علی‌رغم این ظرفیت‌ها فعالیت‌های جدی‌تری باید صورت پذیرفته و هم‌افزایی بین مؤسسات مرتبط آستان قدس در این زمینه در نظر قرار گیرد. تعامل دو آستان در زمینه‌های مشترک میراثی با هدف عالی احیا میراث شیعه ضروری است.